

Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku

k výroku a odôvodneniu uznesenia ústavného súdu č. k. III. ÚS 619/2022 z 10. novembra 2022

1. V súlade s § 67 ods. 1 zákona o ústavnom súde pripájam k uzneseniu ústavného súdu č. k. III. ÚS 619/2022 z 10. novembra 2022 odlišné stanovisko.

Všeobecné východiská a právne závery

2. Preskúmanú vec považujem za výnimočnú okolnosťami už v základnom konaní. Dôvodom je skutočnosť, že **rovnaký skutok posúdili všeobecné súdy pri spolupáchateľoch odlišne**. Vo veci sťažovateľa bol skutok právne posúdený ako trestný čin so sadzbou tri až osem rokov a vo vzťahu k jeho spolupáchateľom ako odlišný trestný čin so sadzbou nula až tri roky. Genéza veci bola v skratke nasledovná: potom, ako sťažovateľ s trestnými orgánmi spolupracoval, ku skutku sa priznal a dohodol sa (bez vykonania úplného kontradiktórneho dokazovania na súde) na vine a treste (tri roky trestu odňatia slobody za zločin podplácania s podmieneným odkladom), proces pokračoval už len vo vzťahu k ďalším dvom obvineným. Tí sa ku skutku nepriznali a boli odsúdení právoplatne po vykonaní dokazovania odvolacím súdom na nepodmienené tresty, kde bola maximálne trestná sadzba tri roky trestu odňatia slobody za prečin nepriamej korupcie.

3. Už na tomto mieste považujem za dôležité upriamiť pozornosť na osobitosti konania o dohode o vine a treste (ďalej len „dohoda“). V tomto konaní síce nedochádza k vykonaniu dokazovania, avšak súd má právo podaný návrh dohody o vine a treste odmietnuť okrem iného aj v prípade, ak je podaný návrh dohody o vine a treste zrejme neprimeraný [§ 331 ods. 1 písm. b) TP]. Istým procesným problémom je však nedokonalosť zákona, ktorá fakticky vylučuje uplatnenie riadneho opravného prostriedku (odvolanie), pričom inštančne nasledujúci mimoriadny opravný prostriedok (dovolenie) je možné len v jednom prípade [§ 334 ods. 4 a § podľa § 371 ods. 1 písm. c) TP].

4. Podľa Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) (pozri napr. 3Tdo/9/2013, 6Tdo/10/2013, 3Tdo/59/2015) význam konania o dohode o vine a treste spočíva najmä v tom, že správne vedené a štruktúrované dohody sú prospešné tak pre obvineného, ako aj pre spoločnosť. Podstata tohto inštitútu spočíva v tom, že dochádza k uzavretiu obojstranne výhodnej dohody medzi prokurátorom a obvineným o spôsobe ukončenia trestnej veci, pričom táto dohoda následne podlieha schváleniu súdu. Týmto konaním sa obvinený vzdáva práva na prerokovanie veci pred nezávislým a nestranným súdom na hlavnom pojednávaní a trest mu súd ukladá bez dokazovania viny po tom, ako kladne odpovie na verejnom zasadnutí pred súdom na zákonom taxatívne stanovené otázky uvedené v ustanovení § 333 ods. 3 TP pod písmenami a) až j).

5. V ostatnom období sa vedie vcelku plamenný diskurz na tému inštitútu tzv. spolupracujúceho obvineného, ktorý sa rozhodne spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní, za čo následne očakáva benefity napríklad vo forme menej prísneho trestu práve výmenou za objasnenie závažnej trestnej činnosti. Na tomto mieste uvádzam, že tento

inštitút má bezpochyby svoje miesto v trestných kódexoch a práve vďaka jeho zavedeniu došlo a dochádza k odhaľovaniu závažnej kriminality, ktorá by zrejme inak ostala neobjasnená. Je však vždy namieste kritický náhľad v prípade, ak má byť výpoveď spolupracujúcej osoby jediným nosným dôkazom, keďže v tejto súvislosti možno reflektovať zásadné rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva smerom k Slovenskej republike. Ani udelenie benefitu vo forme priaznivejšieho trestu však nemôže osobu odsúdenú (na základe dohody o vine a treste) diskvalifikovať z práva na spravodlivý proces (čl. 46 ods. 1 ústavy) vrátane práva na aplikáciu zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* v každej (riadnej aj mimoriadnej) fáze trestného procesu.

6. V posudzovanej veci bol absolútny výsledok trestného konania taký, že za rovnaký skutok bol spolupracujúci páchateľ posúdený odlišne oproti ostatným páchateľom, a to dokonca trestným činom s podstatne prísnejšou sadzbou (3 – 8 rokov oproti 0 – 3 roky). Uvedené hodnotím za ústavnoprávne problematické a v demokratickej spoločnosti za nepríjemné.

7. Súd v rámci zvažovania druhu a výšky trestu nepochybne rozlišujú pri jednotlivých spolupáchateľoch osobitosti prípadu, pričom uvedené má dopad aj potrebu tzv. individualizácie trestov (napr. u prvohriechnika a recidivistu). V rozhodovanej veci však súdy posúdili identický skutok spolupáchateľov ako dva rôzne trestné činy (čo môže byť za istých okolností eventuálne prípustné), no žiada sa, aby existovala možnosť súdnej verifikácie eventuálneho interpretačného excusu. Jediný možný prostriedok nápravy *lege lata* bola pre sťažovateľa iniciácia tzv. obnovy konania, ktorá bola z dôvodu aplikácie rigorózneho doslovného výkladu zamietnutá. Rozhodnutie druhostupňového súdu najvyššieho súdu bolo predmetom prieskumu pred ústavným súdom.

8. Sťažovateľ teda okrem iného namietal porušenie princípu, podľa ktorého nikto nesmie byť odsúdený za konanie, ktoré nie je trestným činom, a takisto nesmie byť odsúdený na prísnejší trest, než aký bolo možné uložiť v čase spáchania trestného činu. Právne sporným *sensu stricto* sa ukázalo to, že ako dôvod obnovy konania sťažovateľ označil rozsudok odsudzujúci spoluobvinených (za odlišný a podstatne miernejšie normovaný trestný čin). To, že takáto situácia nastane, nemohol sťažovateľ predpokladať, a teda považoval to za skutočnosť novú. Časť odôvodnenia napadnutého rozhodnutia, ktoré väčšina senátu uznala ako ústavne udržateľné, je pri istej miere zjednodušenia založené na kvalifikovaní obnovy konania ako opravného prostriedku nápravy nesprávnosti výlučne skutkovej povahy veci, kým na účely nápravy nesprávneho právneho posúdenia veci je určené dovolanie (ktoré je však v posudzovanej veci prípustné veľmi obmedzene, pričom výnimka na sťažovateľa nedopadá). V tomto duchu existuje stabilná judikatúra ako všeobecného súdnictva, tak aj ústavného súdu. Práve posúdenie veci sťažovateľa prísnejším trestným činom bolo všeobecnými súdmi identifikované ako nie skutkový, ale možný právny omyl.

9. S uvedenou doktrínou v zásade súhlasím, no nestotožňujem sa s tým, ako k nej súdy pristúpili v preskúvanom konaní. Ako dôvod povolenia obnovy konania trestné právo upravuje *i. a.* stav, ak vyjdú najavo skutočnosti alebo dôkazy súdu skôr neznáme. Najvyšší súd za takúto skutočnosť nepovažoval rozsudok vo veci spoluobvinených a dodal, že „dôvodom obnovy nemôžu byť ani skutočnosti a dôkazy z neho plynúce, pretože žiadne také okolnosti (skutkovej povahy, pozn.) sťažovateľ v podanom návrhu/sťažnosti neformuloval...

Ako ale bolo povedané vyššie, nesprávnou právnou kvalifikáciu skutku už po právoplatnom skončení veci nemožno naprávať obnovou konania ale (odhliadnuc od skutkových a právnych osobitostí prípadu, pozn.) len dovolaním...“.

10. Samotný najvyšší súd prezumoval „skutočnosti a dôkazy z neho plynúce“ ako do úvahy prichádzajúce nové skutočnosti a dôkazy plynúce z rozsudku týkajúceho sa spoluobvinených použitého sťažovateľom ako dôvod obnovy konania, no ktoré predložené sťažovateľom neboli (inak povedané, postup sťažovateľa bol síce na dobrej ceste, ale chýbala tomu dostatočná procesná aktivita). S úvodom predchádzajúcej vety sa stotožňujem, nie však s jej druhou časťou. Rozsudok nie je len listinou typickou označením spisovou značkou, záhlavím, výrokom a pod., ale je výsledkom rozhodovacej činnosti a spravidla aj procesu dokazovania. Nevidím dôvod oddeľovať rozsudok od dôkazov, na ktorých je založený jeho záver. Ak sťažovateľ použil ako dôvod rozsudok, v rámci materiálneho prístupu k ochrane ústavnosti niet dôvod ho vnímať inak ako zastrešujúci výraz pre výsledok rozhodovacej činnosti konkrétneho súdu so všetkými jeho prvkami vrátane vykonaných dôkazov, ktoré predstavujú pre rozsudok jeho kľúčový komponent. V konečnom dôsledku vykonané dôkazy (ktorých špecifikácia súdom chýbala) boli a sú výslovne uvedené v rozsudku, o ktorý sa sťažovateľ v konaní o povolení obnovy konania opieral. Navyše, podľa prvostupňového rozhodnutia sa sťažovateľ domáhal ich oboznámenia na verejnom zasadnutí súdu (odôvodnenie uznesenia ŠTS, str. 3 i. f.).

11. Ak súdy konajúce o návrhu na povolenie obnovy konania vnímali uplatnený rozsudok izolovane bez dôkazov, ktoré boli základom pre jeho vyhlásenie, nevykonali svoju právomoc pri posúdení návrhu na obnovu konania dôsledne a ústavne konformne. Súdy z môjho pohľadu nedali odpoveď na otázku, či všetky tie dôkazy, ktoré vo vzťahu k sťažovateľovi vykonané neboli a ktoré pre zmenu privodili u jeho spolupáchateľov diametrálne odlišný záver o právnej kvalifikácii, nepredstavovali dôkazy nevykonané, a tým aj relevantné na účely obnovy konania. Plne chápem, že proces dohody má zjednodušiť a urýchliť trestný proces a dôležitý je konsenzus, no predmetná vec je špecifická namietaním porušenia dôležitého princípu zákazu odsúdiť jednotlivca za trestný čin a na trest prísnejší, než korešponduje skutku, z ktorého je páchateľ obvinený. Už spomenutý materiálny prístup k ochrane ústavnosti je dôležitý pri naplnení cieľa spojeného s inštitútom obnovy konania, ktorým je maximálne zosúladenie napadnutého rozhodnutia s objektívnou realitou. Z môjho pohľadu sa zo strany všeobecného súdu skoro výlučne uvažovalo o tom, čo nie je cieľom mimoriadneho opravného prostriedku (t. j. snaha o jeho negatívne vymedzenie), než nad tým, čo jeho cieľom je. Opakujem však, že v princípe nepopieram zmysel a cieľ tohto opravného prostriedku zameraný hlavne na skutkovú zložku prípadu. Nemyslím si ale, že zo strany všeobecného súdu došlo k dostatočnému argumentačnému a interpretačnému vyčerpaniu vysvetlenia slov, cieľa a systému zákona, a teda nešlo o spoľahlivý záver o ústavnej udržateľnosti napadnutého rozhodnutia. Marginálne dodávam, že výnimočnosť okolností prípadu bráni aj teoretickej úvahe, že by presadením mnou prezentovaného názoru hrozila hypertrofia návrhov odsúdených osôb na obnovu konania.

12. Rád by som v tejto súvislosti akcentoval, že striktné bazírovanie na texte zákona v súvislosti s povolením obnovy konania je skutočne rizikové. V rámci vedenia

ústavnoprávneho diskurzu *de lege ferenda* poukazujem napríklad na to (používajúc paralelu s posudzovanou vecou), že v prípade, ak by spoluobvinený uzavrel dohodu o vine a treste, vo veci týkajúcej sa výlučne iných spoluobvinených by do konania svojou interpretáciou vstúpil napríklad Súdny dvor Európskej únie, ani to by nemal byť dôvod na obnovu konania (s touto súdnou autoritou napríklad § 394 ods. 4 výslovne nepočíta). Uvedený eventuálny záver považujem za natoľko absurdný (existovalo by rozhodnutie súdu v zrejmom rozpore s právom Európskej únie), že jedinou cestou je práve aplikácia ústavne konformného výkladu ustanovení TP o obnove konania s preferenciou extenzívneho výkladu v prospech páchatel'a.

Osobitne k jednotlivým častiam odôvodnenia väčšinového uznesenia ústavného súdu

13. V uznesení sa sťažovateľovi pripomína jeho podiel na uzavretej dohode o vine a treste. Väčšina senátu aprobuje odôvodnenie najvyššieho súdu „*Argumentácia najvyššieho súdu smeruje aj k postaveniu sťažovateľa a k možnosti ochrany jeho práv v trestnom procese, keď zdôrazňuje jeho možnosť neuzavrieť dohodu...*“ (bod 16 i. f.). Na inom mieste väčšina senátu konštatuje: „*Zdôraznenie toho, že tento výsledok bol určený konsenzuálnym prístupom nielen prokuratúry a súdu, no aj sťažovateľa, je dostatočným argumentom na to, že zamietnutie návrhu sťažovateľa nevedlo k porušeniu jeho základných práv.*“ (bod 17 i. f.). Nechcem nijako spochybňovať určitú mieru zodpovednosti samotného sťažovateľa za uzavretú dohodu o vine a treste ako parciálny výsledok trestného konania proti sťažovateľovi, no je to súd, ktorý dohodu schvaľuje. Práve súd nesie finálnu zodpovednosť za to, že jednotlivec nebude niesť trestnoprávnu zodpovednosť za iný trestný čin, než ktorý spáchal. Tejto zodpovednosti sa štát (reprezentovaný všeobecným súdom) nemôže zbaviť. Dovolím si občianskoprávnu paralelu, keď v civilnej sfére života platí, že dohody sa majú dodržiavať (*pacta sunt servanda*), pričom princíp zachovania platnosti civilných zmlúv prioritizuje ich udržanie aj v sporoch o ich neplatnosť. V trestnom práve má však súd, naopak, v medziach zákona vyvinúť maximálne úsilie o zbavenie účinkov dohody o vine a treste, ktorá je intoxikovaná porušením princípu *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* a práva na spravodlivý súdny proces (odôvodnenie odsúdenia spoluobvinených za rovnaký skutok odlišnými právnymi kvalifikáciami).

14. Ako som už uvádzal, uzavretie dohody o vine a treste je efektívnym nástrojom trestného práva a je na prospech všetkým jej aktérom (prokuratúra, súd, obžalovaný). V prípade neschválenia dohody súčasne nie samozrejme vylúčený (po vykonaní riadneho dokazovania pred súdom) výsledok odkláňajúci sa od pôvodne zamýšľanej dohody. Obvinený však nepristupuje k dohode na trestnom čine, ale k (i) dohode o vine za skutok, z ktorého je obvinený a (ii) k dohode na treste za jeho spáchanie. Ako som už uviedol, je to súd, ktorý nesie zodpovednosť za to, že sa páchatel'ovi schváli trest len a len za trestný čin, ktorý spáchal, a nie za iný trestný čin. Preto sa celkom neviem stotožniť s artikuláciou väčšiny senátu v časti pripomínajúcej sťažovateľovi jeho podiel na uzavretej dohode. Pozornosť si vyžaduje tendencia všeobecného súdu poukázať na vlastnú zodpovednosť sťažovateľa, ak je spomenutá v synergii s ďalšími dôvodmi, čím sa môže vyvolávať efekt nadobudnutia pocitu presvedčivosti rozhodnutia. V synergickom podaní sa môžu javiť aj iné dôvody rozhodnutia ako udržateľné, kým osamotene by vyzneli nepresvedčivo.

15. V rozhodovacej činnosti súdov nemožno absolútne vylúčiť nesprávne právne kvalifikácie skutkov pretavené do dohôd o vine a treste ako ani to, že si takto spracované tresty jednotlivci aj fakticky odpykajú, rovnako ako nemožno vylúčiť existenciu tzv. justičných omylov. Prípád sťažovateľa je však špecifický tým, že na rovnaký skutok dopadajú po sebe dve odlišné súdne rozhodnutia a sťažovateľ včas uplatnil jediný možný prostriedok nápravy, ktorý aj jemu mohol privodiť vykonanie dokazovania pre účely opätovného preverenia skutku páchatelia a eventuálne nanovo mu priradiť zodpovedajúci trest. V rámci konania o povolenie obnovy konania a v rámci ústavnoprávneho prieskumu by bolo nenáležité, ak by sa vyslovoval už vopred záver o merite veci. Judikatúra žiada len kvalitu dôkazov, ktoré sú pre vec relevantné, pričom na účely obnovy konania postačuje len rozumná miera potenciálnej možnosti, že sa môže v novom konaní dosiahnuť iné rozhodnutie. Návrh sťažovateľa na obnovu konania tieto požiadavky splňal.

16. Nadväzujúc na uvedené, považujem za dôležité pripomenúť, že aj keď v konaní o povolenie obnovy konania nejde o meritum veci (o vinu a trest), toto konanie je svojou povahou v mnohých ohľadoch podobné konaniu vo veci samej. Princíp žiadny trestný čin bez zákona, žiadny trest bez zákona, ktorý sa vo veci samej považuje za osobitne dôležitý, musí prežarovať naprieč všetkými variáciami trestného procesu, nevynímajúc konania o opravných prostriedkoch. V tejto súvislosti je vhodné odkázať na nález vypracovaný sudkyňou spravodajkyňou Ústavného súdu Českej republiky Eliškou Wagnerovou z 24. februára 2009 v konaní vedenom pod sp. zn. I. ÚS 2517/08, konkrétne na bod 39: „*V řízení o povolení obnovy řízení je soudce povinen respektovat všechna základní práva pojící se obecně s řízením trestním [viz nález sp. zn. III. ÚS 95/99, N 165/16 SbNU 215].*“ Z uvedeného sa preto nie celkom viem stotožniť s odôvodnením väčšiny senátu k neporušeniu uvedeného princípu, keďže si sťažovateľ uplatnil svoje základné právo na súdnu ochranu v základnom konaní. Osobne sa teda pridrižiam pôsobenia uvedenej zásady aj v konaní o povolenie obnovy konania.

17. Vyjadrujem presvedčenie, že okolnosti preskúmvanej veci minimálne opodstatňovali prijatie veci na ďalšie konanie a jej meritórne preskúmanie. Európsky súd pre ľudské práva v okolnostiach prípadu už poskytol ochranu aj podľa čl. 6 dohovoru pri zamietnutí návrhu na povolenie obnovy trestného konania (napr. Kunov v. Bulharsko, sťažnosť 24379/02). Najmä za stavu obmedzených možností nápravy sa preto prikláňam k striktnému neodmietaniu meritórneho prieskumu. Preskúmvanú ústavnú sťažnosť som nepovažoval za zjavne neopodstatnenú, keďže si nemyslím, že namietaným rozhodnutím za žiadnych okolností nemohlo dôjsť k porušeniu referenčných noriem. Prijatie veci na ďalšie konanie by zaiste smerovalo k možnosti pre najvyšší súd vyjadriť sa k ústavnej sťažnosti, čo mohlo prispieť k dosiahnutiu lepšej základne pre kompletizáciu právnych názorov. To, že najvyšší súd uviedol dôvody v napádanom rozhodnutí, totiž neznamená, že by v rámci svojej repliky v konaní pred ústavným súdom ešte neposilnil svoje argumentačné východiská. Na druhej strane taktiež sťažovateľ by vo svojej duplike mohol svoju argumentáciu posilniť taktiež.

18. Celkom na záver využívam túto platformu odlišného stanoviska, aby som uviedol marginálnu poznámku k tzv. restoratívnej justícii (ďalej len „RJ“), ktorú nepochybne treba rozvíjať. RJ možno v užšom zmysle slova definovať ako trestno-procesný spôsob, ktorým sa

fakultatívne umožňuje odklonenie od prejednávania trestnej veci na hlavnom pojednávaní spravidla mimosúdny, menej formálnym alternatívnym procesným postupom, na rozdiel od spravidla náročného súdneho konania, ktoré sa po vykonaní dokazovania končí rozhodnutím súdu o vine a treste. Práve dohoda o vine a treste je prvkom kompatibilným s cieľmi RJ, a aj napriek tomu, že preskúmaná vec nie je možno najvhodnejším prípadom na podporu diskurzu o cieľoch RJ (absencia poškodeného), zastávam názor, že môže poslúžiť diskurzu na podporu RJ. Ak má byť však dohoda o vine a treste efektívnym prvkom RJ, je dôležité, aby fungovali aj účinné revízne mechanizmy proti dohode o vine a treste najmä v prípadoch porušenia dôležitých princípov trestného práva. Inými slovami, aj RJ bude „vábivejšia“, ak nástroje na jej presadzovanie budú pri omyloch ľahšie napravitel'né.

V Košiciach 10. novembra 2022

Peter Straka
sudca